

ELŐSZÓ

A Keresztnevek című könyvben szereplő neveket két csoportból állítottuk össze. Az egyik csoport a magyarországi nők és férfiak, azaz a teljes lakosság körében leggyakoribb 100 női és 100 férfinév. A másik csoport az újszülöttek körében leggyakoribb 100 női és 100 férfinév. Mindkét csoport adatait a 2016. január 1-i állapotot tükröző statisztikák alapján gyűjtöttük. A két csoport nevei között vannak átfedések. Az összlakosság körében gyakori nevek egyúttal az újszülöttek között is népszerűek lehetnek, ilyenek például *Anna, Réka, Eszter, Zsófia; Bence, Máté, Bálint, Zoltán*. Természetesen olyan nevek is vannak, amelyek csak az újszülöttek körében divatosak, de az összlakosság százas listáján nem szerepelnek, mint például *Zoé, Adél, Liza, Janka; Benett, Nimród, Ármin, Soma*. Arra is találunk példát, hogy a teljes lakosság körében gyakori nevek hiányoznak az újszülöttek százas listájáról, például *Ágnes, Erzsébet, Judit, Mária; Árpád, Géza, Jenő, Zsigmond*. A két lista átfedéseit kiszűrve 166 női nevet és 132 férfinévet, azaz összesen 298 nevet mutatunk be a Keresztnevek című könyvben. Egy-egy névcikk kidolgozásakor az alább felsorolt szempontokat vettük figyelembe.

a) Eredet

Legtöbbször a név kialakulásához kapcsolódó forrásnyelvet adjuk meg, kiegészítve a mai magyarban használatos név eredeti alakjával és jelentésével (*Katalin; Vince*). Ha egy név eredetének többféle magyarázata van a szakirodalomban, akkor ezt is közöljük (*Zita; Nándor*). Ha rendelkezésünkre áll, akkor megadjuk a név első írásos előfordulásának időpontját és a gyakoribb írásbeli alakváltozatokat (*Anna, Lóránt*). Itt je-

lezzük az egyéb névazonosításokat is, különösen a nyelvújításkori megféleltetéseket (*Janka; Rudolf*). Néhány esetben az adott név eredetének és jelentésének részletes leírását egy másik címszónál találjuk meg (*Rózsa, Krisztofer*).

b) Névnap

Egy-egy névhez kapcsolódva naptári rendben soroljuk fel az adott keresztnév valamennyi névnapját. Néhány keresztnévhez meglepően sok dátum kapcsolódik, köztudott, hogy ezek a név védőszentjeinek emléknapjait jelzik (*Katalin, Margit, Mária; György, János, Pál, Péter, Tamás*).

c) Gyakoriság

A gyakorisági adatokat kétféle bontásban adjuk meg a Közigazgatási és Elektronikus Közszolgáltatások Központi Hivatalának statisztikái szerint. Az egyik lista az adott évben az újszülöttek névválasztása alapján készült, a másikat a teljes magyarországi lakosság névviselésének adataiból állították össze ugyancsak egy adott évre vonatkoztatva. Egy-egy névnek az újszülöttek gyakorisági listáján elfoglalt helyét 2003-ból, 2010-ből és 2016-ból közöljük, az összlakossági statisztika adatait pedig 2006-ból és 2016-ból. A korábbi századok gyakorisági adatairól, az adott név népszerűségéről legtöbbször összefoglaló információt nyújtunk. Egyéb konkrét számot csak akkor adunk meg, ha ezt a névdivat alakulásának szempontjából fontosnak tartjuk (*Ágnes, Alexandra; Ákos, Béla*).

d) Becézés

A becéző nevek a keresztnév játékos alakításával teremtett formák, amelyek kialakulásukkor elsősorban a kedveskedés megnyilvánulásai. Később általános használatuk közben egyre inkább elveszíthetik becéző jellegüket, és akár önálló keresztnévvé is válhatnak. Erre a régi és a mai magyar nyelvben, sőt az idegen nyelvekben is gyakran találunk példát (*Anikó, Kata, Kitti, Lili; Alex, Barna, Máté, Ottó*). A megfigyelé-

sek azt mutatják, hogy a keresztnévkincsben hosszabb ideje meglévő és gyakori nevekhez több becéző név kapcsolódik, mint az újkeletű keresztnemekhez. Ezen belül is több becenév tartozik a női nevekhez, mint a férfinevekhez (*Anna, Erzsébet, Ilona, Mária; János, István, László, Sándor*).

e) Rokon név

Rokon neveknek tekintjük azokat az önálló keresztnemeket, amelyek ugyanannak a tőnek különböző alakváltozatai. Ezek általában különböző korok becézőiből vagy idegen nyelvi formákból létrejött alakok (*Dorottya – Dolli, Doren, Doretta, Doroti, Dorisz, Dotti, Ditte, Dorit, Dorotea, Tea, Dóra, Dóri, Dorina, Dorinka, Dorotina, Dorka; Alexander – Alek, Alex, Elek, Sándor*). Ugyancsak rokon névnek tartjuk a különböző korokban egy-egy név helyettesítésére ajánlott formákat (*Flóra–Virág; Viktor–Győző*), valamint a napjainkban összetétellel keletkezett névalakokat (*Annabella, Annaliza, Annaréka, Annavera*).

A Keresztnemek című könyvben kilenc női név (*Anna, Barbara, Dorottya, Emma, Erzsébet, Flóra, Júlia, Katalin, Nóra*) és kilenc férfinév (*András, Bálint, Benedek, Benjámín, Domonkos, Mátyás, Miklós, Milán, Péter*) rokon neveit ábrázoljuk, úgynevezett rokonságfákon. A korábbi kötetünkben (Fercsik Erzsébet – Raátz Judit 2009. Keresztnemek enciklopédiája. Budapest: Tinta Könyvkiadó) már megjelent ábrákat kiegészítettük az adott név rokonságához tartozó újabb nevekkel. Az összetétellel keletkezett névalakokat csak kivételes esetben tüntettük fel az ábrákon, de az adott névcikk rokon nevei között valamennyit felsoroljuk.

f) Férfi–női pár

Ugyanabból a tőből gyakran férfi és női keresztnemek is kialakultak. Ez történhetett az egyes nevek átvétele előtt a latinban vagy más idegen nyelvben, de előfordulhatott a magyar nyelvben is (*Péter – Petra, Petrónia, Petronella; Róbert – Roberta, Robertin, Robertina, Robina, Robinetta; Vilmos – Vilhelma, Vilhelmina, Vilma; Zoltán – Zoltána, Szulikó, Szulita*).

g) Népszokás

A középkor óta egy-egy szent emléknapjához sokféle hiedelem és szokás kötődött. Ezeket gyakran átszőtték a honfoglalás előtti idők hitvilágának hagyományai, valamint a hagyományos paraszti élet hosszú időkre visszanyúló megfigyelései. A fontosabb névnapokhoz, a jeles napokhoz kapcsolódva ebből a színes hagyományrendszerből mutatunk be egy-egy mozzanatot (*Anna, Borbála; András, Antal*). A ritkábban használatos és a magyar keresztnévkincsben újonnan megjelenő nevekhez természetesen nem kapcsolódhatnak nagy múltra visszatekintő népszokások.

h) Szólás

A szólások keletkezésükkor általában konkrét élethelyzethez kötődtek. Ezek gyakran egy bizonyos személyhez kapcsolódtak, és az egyedi esetből általánosítottak. A későbbiekben feledésbe merültek a konkrét körülmények, a megnevezett személy is általánosságban, bármely más személyre vonatkoztatva szerepelt, mintegy kitágítva a keresztnév eredeti vonatkozását. A fentiek alapján érthető, hogy szólásainkban főként a korábbi évszázadokban is népszerű, gyakori nevek szerepelnek (*Borbála, Dorottya, Erzsébet, Mária; György, István, János, Mihály*).

A magyar névkincsben régóta jelen lévő, gyakori nevekhez valamennyi szempontot ki tudtuk dolgozni (*Anna, Borbála, Dorottya, Erzsébet; András, Antal, Balázs, György*). De a kevésbé népszerű vagy az újabb keletű nevek körében több szempontot is el kellett hagynunk. Gyakran hiányzik a g) és a h) pont, azaz a népszokás és a szólás, hiszen ezek kialakulásához sajátos körülmény és hosszú idő szükséges (*Izabella, Jázmin, Kincső, Leila; Brájen, Kende, Kevin, Zénó*). Arra törekedtünk azonban, hogy az általánosan ismertté váló szokásokat és ünnepeket még akkor is jelezzük, ha nem magyar hagyományon (*Bálint – Valentin, Patrik*) alapulnak.

A nevek fontos szerepet játszanak a mindennapi életben, hiszen ha valakivel megismerkedünk, a név az első, ami tudomásunkra jut. Ha tisztában vagyunk az adott név jelentésével, talán magához az illetőhöz is közelebb kerülünk. Ajánljuk tehát a könyvet mindazoknak, akik érdeklődnek az egyes nevek eredete, jelentése iránt, valamint szívesen megismerkednének a hozzájuk kapcsolódó szólásokkal, népszokásokkal. A kiadvány többek között azt is elénk tárja, hogy egy-egy nevet hányféleképpen becézhetünk, sok lehetőséget kínálva ezzel szeretteink kedveskedő megszólítására. Az egyes nevek mellett található statisztikai adatok a gyermeket váró szülők számára is fontos információt jelenthetnek.